

22.5.2012

Yj/8

§ 180

Lausunto tarkastuslautakunnalle arviointikertomuksesta 2011

HEL 2012-005554 T 00 03 00

Päätös

Ympäristölautakunta päätti antaa tarkastuslautakunnalle seuraavan lausunnon.

Tarkastuslautakunta hyväksyi 18.4.2012 (§ 38) arviointikertomuksen vuodelta 2011 ja pyytää ympäristölautakunnan lausuntoa arviointikertomuksen kohdista 1.6, 4.1.6 ja 4.5.1.

Tietojärjestelmiä koskevat suositukset

Tilintarkastajan tilivuotta 2011 koskevassa raportissa oli useiden virastojen osalta kiinnitetty huomiota asioihin, jotka tuntuivat esiintyvän yleisesti kaikissa tarkastetuissa virastoissa (palvelinten virusturva, salasanakäytännöt, testiympäristön puute ja käyttöoikeuksien hallinta). Samoja puutteita on havaittavissa ympäristökeskuksessakin.

Tilintarkastajan raportin mukaan työsuhteiden päättymisen tai muutosten yhteydessä passivoimattomiin tai muutettaviin järjestelmien käyttöoikeuksiin tulee kiinnittää huomiota. Työsuhteen päättyessä esimiesten tehtävä on ilmoittaa muutoksista. Ympäristökeskuksessa tullaan kehittämään prosessia kuluvaan vuoden aikana. Ympäristökeskuksen tietohallinto vastaa keskitetysti tunnusten luonneista ja muutoksista. Ympäristökeskuksen käyttöoikeusmuutoksissa on alettu vaatia esimiesten sähköpostitse ilmoittamia tietoja perusteluineen, ja nämä muutospyyntö on taltioitu. Uusien käyttöoikeuspyyntöjen osalta viraston dokumentointi on hoidettu virastolle tehdyn sisäisen tarkastuksen mukaan hyvin.

Lisäksi tiintarkastajan raportissa oli mainittu palvelinten virustorjunnan tarpeellisuudesta. Ympäristökeskuksella ei ole omia palvelimia, vaan palvelimet on ulkoistettu kaupungin sopimustoimittajan (Tieto Oyj:n) tai muiden virastojen konesaliin. Virasto selvittää ensi tilassa palvelinten virustorjuntatilanteen ja pyytää poikkeamista perustelut.

Raportissa oli edellytetty, että kaikki muutokset järjestelmiin viedään testiympäristön kautta tuotantoon. Kaikissa tapauksissa se ei ole tähän mennessä mahdollista, mutta jatkossa tämäkin asia huomioidaan. Lisäksi järjestelmämuutosten dokumentoinnissa on ollut puutteita, jotka huomioidaan jatkossa.

Eri järjestelmien salasanakäytännöissä on parannettavaa, jotta kaupunkitasoinen yleisohje tulisi huomioiduksi. Ympäristökeskus ottaa yhteyttä järjestelmien toimittajiin salasanakäytäntöjen parantamiseksi.

Energiansäästötoimenpiteet

Tarkastuslautakunta toteaa, että

- Kaupunginhallituksen tulee lisätä hallintokuntien ja konserniyhtiöiden energiansäästötavoitteiden määrää.
- Hallintokuntien tulee jatkaa energiansäästötoimenpiteitä sekä niitä koskevaa valistustoimintaa, jotta energiansäästön ja kasvihuonekaasujen vähentämisen velvoitteet saavutetaan.

Kaupungin strategiaohjelman mukaisesti hallintokunnille tulee laatia sitovat energiansäästötavoitteet. Talousarvioehdotuksen laatimisoljeissa vuoden 2012 hallintokunta-kohtaiseksi sitovaksi energiansäästötavoitteeksi on asetettu 2 % vuoden 2010 kokonaisenergiankulutuksesta. Yhteinen sitova toiminnallinen tavoite on hyvä lähtökohta kaupungin energiatehokkuuden pysyvälle ja määrätietoiselle kehittämiselle. Ympäristölautakunnan mielestä sitovat energiansäästötavoitteet tulee asettaa kaikille hallintokunnille.

Energiansäästö kaupungin kiinteistöissä

Energiansäästöneuvottelukunta, ESNK, jonka työstä vastaa HKR-Rakennuttaja, on kehittänyt kaupungin energiansäästötoimintaa jo 70-luvulta lähtien. Sen tehtävänä on mm. seurata Kuntien energiatehokkuussopimuksen (KETS) kaupungin omalle toiminnalle asetetun 9 % energiansäästön toteutumista, jakaa toimikunnan osapuolille tietoa kaupungin energiankäytöstä ja -säästöstä ja laatia vuosittainen raportti kaupungin energiankulutuksesta. Lisäksi ESNK seuraa kaupungin kaikille virastoille ja laitoksille asetetun energiansäästövelvoitteen toteutumista. Työ on keskittynyt perinteisesti juuri kaupungin omien kiinteistöjen energiansäästöön.

Ympäristölautakunnan mielestä ESNK:aa tulisi vahvistaa ja kehittää sen roolia erityisesti kaupungin kiinteistöjen energiansäästön edistäjänä. Viimeisimmässä kaupungin ekotukihenkilöiden yhdyshenkilötapaamisessa toivottiinkin ESNK:n tulevan lähemmäs työntekijöitä ja käytännön toimintaa. Toivomuksena oli mm. kiinteistöjen energiatiedon julkistaminen, tiedotuksen kehittäminen ja neuvonnan lisääminen energiansäästösunnitelmien laadinnassa sekä kaupunkitasoisten konkreettisten energiansäästöohjeiden laadinta.

Kaupungin henkilöstön, kuntalaisten ja yritysten energiansäästötoimet

Kuntalaisen, kaupungin työntekijän tai yrityksen hiilijalanjälkeen vaikuttavat lämmityksen ja sähkönkäytön lisäksi liikkumistavat, hankinnat, ruokailutottumukset ja matkustaminen.

Hallintokuntien energiankulutuksen vähentämisessä tärkeä rooli on ympäristökeskuksen organisoimalla ja koordinoimalla ekotukitoiminnalla. Kaupungin virastoissa ja laitoksissa toimii tällä hetkellä jo lähes 900 ekotukihenkilöä, jotka opastavat myös muuta henkilöstöä vähemmän ympäristöä kuluttaviin ja energiaa säästäviin toimintatapoihin ja valintoihin sekä työpaikalla että liikkumisessa. Toimintatapa on osoittautunut menestyksekkääksi ja se on laajentunut useisiin kuntiin Suomessa ja ulkomailla. Kaupungin lähes 40 000 työntekijälle kohdennettua energianeuvontaa kannattaakin kanavoida edelleen mm. ekotukitoiminnan kautta. Ympäristökeskus on tarjonnut hallintokunnille ympäristöjohtamiseen ja energiansäästöön liittyvää koulutusta myös Oiva-Akatemian järjestämänä.

Kuntalaisille ja yrityksille neuvontaa ilmastovaikutusten pienentämisestä ja energiansäästöstä annetaan mm. ympäristökeskuksesta ja sen yhteydessä toimivista pääkaupunkiseudun Ilmastoinfosta ja Harakan luontokeskuksesta sekä Helsingin Energian Energiakeskuksesta. Rakennusvalvonnan rooli rakentajien neuvonnassa on merkittävä ja sitä tulisi edelleen vahvistaa.

Ympäristökeskuksessa on pk-yrityksille kehitetty neuvontapalvelu ja kevennetty ympäristöjärjestelmä Ekokompassi. Yritykset voivat liittyä ympäristökeskuksen koordinoimaan kaupungin ja elinkeinoelämän ilmastoverkoston ”Ilmastokumppaneihin”, jossa aktivoidaan yrityksiä ilmastotekoihin. Yrityksille ja kuntalaisille suunnattua ilmastomuutoksen hillinnän ja energiasäästön neuvontaa kehitetään koko ajan uusien hankkeiden avulla, joita ympäristökeskuksessa ovat mm. tapahtuminen ympäristömyötäisyyden kehittäminen (Greening Events) ja asukasneuvonnan kehittäminen (ASIAA!-hanke).

Ympäristölautakunta toteaa, että kuntalaisille ja yrityksille suunnattua ilmastoneuvontaa on syytä kehittää ja lisätä edelleen voimakkaasti, koska kaupungin osuus kasvihuonepäästöistä on vain noin 15 % ja ilmastotavoitteiden saavuttaminen edellyttää kaikkien toimijoiden osallistumista päästövähennyksiin.

Energiansäästö- ja päästölaskelmat

Ympäristökeskus seuraa kaupungin päästö- ja energiansäästötavoitteiden toteutumista vuosittain kaupungin ympäristöraportissa ja pitää yllä sähköistä ympäristötilastoa. Päästöjen ja energiansäästön tavoitteet ja laskennan rajaukset poikkeavat useimmissa sitoumuksissa ja ohjelmissa toisistaan, mikä voi aiheuttaa hämmennystä. Esimerkiksi kaupungin strategiaohjelman mukaiset

päästöt lasketaan eri tavalla kuin Covenant of Mayors-sitoumuksen perusteella laaditussa ohjelmassa ja kuntien energiatehokkuusohjelman mukaisessa (KETS) sopimuksessa. Sopimuksesta riippuen rajaus voi koskea energiankulutusta tai kasvihuonekaasupäästöjä, ja tarkastelualueena voi olla kaupunkiomisteinen rakennuskanta tai koko kaupungin energiankulutus.

Ympäristökeskus tekee päästölaskelmia yhteistyössä HSY:n kanssa ja osallistuu päästölaskennan kehittämiseen kansallisella tasolla. Kaupungin omistamien rakennusten energiankulutuksen arvioinnista vastaa rakennusvirasto.

Pääkaupunkiseudun ympäristötavoitteiden arviointi Helsingin kaupungin osalta

Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen

Tarkastuslautakunta toteaa, että

- ilmastonmuutokseen liittyvät kysymykset ovat niin mittavia, että sitä koskeva työ tulee organisoida nykyistä selkeämmin kaupunkitasolla ja sopia yhteistyöstä ja työnjaosta pääkaupunkiseututasolla.

Ympäristölautakunta yhtyy tarkastuslautakunnan kantaan ilmastoasioiden selkeämmästä organisoinnista ja yhteistyöstä sekä kaupungin sisällä että pääkaupunkiseututasoisesti. Myös vuonna 2008 toteutetussa kaupungin ympäristöjohtamisen vertaisarviossa Rotterdamin kanssa yhtenä johtopäätöksenä todettiin, että Helsingillä ilmastoasioiden johtaminen ja koordinointi ei ole riittävän selkeästi järjestetty. Arviossa korostettiin, että ilmastoasioiden tulisi olla voimakkaasti kaupungin johdon hallinnassa.

Ilmastonmuutos on ongelmana hyvin laaja-alainen ja hillintä- ja sopeutumistoimet koskettavat kaikkia toimijoita. Kaupungin kannalta kustannuksiltaan ja vaikutuksiltaan tehokas toiminta vaatii laaja-alaista osaamista sekä eri vaikutusten ja kytkösten tunnistamista, jotta ongelman ratkaisulla ei tuoteta uutta ongelmaa, kuten esimerkiksi ilmanlaadun heikkenemistä. Ilmasto-ohjelmien toteutuksen työnjako ja koordinointi tarvitsevat usein kaupunkitason ratkaisuja. Myös ilmastopolitiikan yhtenäinen viestintä helpottuu ja tehokkuus lisääntyy, kun ilmastopolitiikan eri näkökulmat nähdään yhtenä kokonaisuutena eikä erillisinä ohjelmina.

Kaupungin ilmastotyö on viime vuosina laajentunut ja rakentunut melko monimutkaiseksi eri strategioiden, ohjelmien ja sopimusten myötä. Kullakin sopimuksella ja ohjelmalla on ollut tietty tarkoitus ja ne

kohdentuvat eri osa-alueille, kuten esim. julkisten rakennusten energiansäästöön tai keskitettyyn energiantuotantoon.

Ympäristö- ja ilmastopolitiikka kaupunkitasolla

Helsingin ilmastotyötä ohjaavat kaupunginhallituksen ja valtuuston päätökset. Kaupunginhallituksen ja valtuuston hyväksymiä strategioita ja ohjelmia ovat kaupungin strategiaohjelma, Energiapoliittiset linjaukset ja Pääkaupunkiseudun ilmastostrategia. Kaupunki tai sen organisaatiot ovat tehneet valtion kanssa energiatehokkuuden parantamiseen tähtääviä sopimuksia (kuntien KETS-sopimus, asumisen VAETS-sopimus ja Helsingin Energian oma energia-alan sopimus), joilla toteutetaan EU:n direktiivien mukaisia energiansäästötavoitteita. Lisäksi on laadittu muita sopimuksia ja julistuksia eri tahojen välillä, kuten Helsingin Energian hiilineutraali energiahankinta ja kaupunginjohtajien yleiskokouksen Covenant of Mayors -sitoumus. Jatkossa päällekkäisten strategioiden ja ohjelmien tekoa pitäisi välttää ja kuntakohtaisesti tulisi hallita ilmastomuutoksen hillinnän kokonaisuus, siihen liittyvät tavoitteet ja tehtävät sekä niiden toteutus ja seuranta.

Kaupungin ympäristöohjelmia 1990-luvun alusta aina vuoteen 2008 asti tehtiin ympäristökeskuksen johdolla. Keskeisenä osana niissä on aina ollut kaupungin ilmastopolitiikka. Kestävän kehityksen toimintaohjelmaa toteutettiin vuoteen 2010 saakka. Vuonna 2010 aloitettiin valmistelemaan kaupungin ympäristöpolitiikkaa, josta on juuri saatu lautakuntien lausunnot. Ympäristöpolitiikan kautta on tarkoitus koota keskeisimmät ympäristölliset tavoitteet, kuten ilmastopolitiikka, selkeäksi kokonaisuudeksi.

Ympäristölautakunnan mielestä ilmastoasioita tulisi koordinoida vastaavalla tavalla kuin kaupungin ympäristöpolitiikkaa valmisteltiin eli keskeisten virastojen ja liikelaitosten päälliköiden muodostaman työryhmän johdolla. Ympäristölautakunta esittää, että ilmastoasioiden kokonaisuuden hallinta vastuutetaan selkeästi ympäristökeskukselle. Työn organisointi edellyttää lisäresursseja tehtävien laajuuden vuoksi. Hallintokuntien välinen työnjako ja roolit tulisi sopia selkeästi, jotta välttyttäisiin päällekkäiseltä työltä.

Ilmastotyön järjestäminen hallintokuntien kesken

Ilmastotehtävien kuten viestinnän ja hallintokuntien yhteistyön organisointiin sekä yhteisten ilmastotoimenpiteiden hankkeistamiseen tulisi varata riittävät resurssit. Hallintokuntien välinen työskentely ja yhteistyö voitaisiin järjestää erilaisten tapahtumien, työpajojen ja seminaarien kautta perinteisen työryhmätyöskentelyn sijaan. Teemakohtaisten tapahtumien tulisi olla avoimia kaikille kiinnostuneille,

jotta hyvät käytännöt ja ratkaisut saataisiin laajasti mukaan kaupungin kaikkeen toimintaan.

Työnjako pääkaupunkiseututasolla

Helsingin seudun ympäristöpalvelut, HSY vastaa perussopimuksen mukaan mm. jätehuollon, vesihuollon ja ilmansuojelun seurannan tehtävistä. HSY on panostanut viime vuosina huomattavasti myös ilmastotyön resursointiin.

HSY:n tehtävät ilmastomuutostyössä tulisi selkeyttää siten, että ne palvelevat kuntia parhaiten. Henkilöresurssit tulisi jatkossa saattaa tehokkaammin kuntien käyttöön esimerkiksi sijoittamalla työntekijöitä myös kuntien ympäristökeskuksiin. Vastaavantuypisesta järjestelystä on ollut hyviä kokemuksia ajalta, jolloin YTV:n palveluksessa olleet yritysten jätehuoltoneuvojat toimivat kunnissa.

Pääkaupunkiseudun kunnat tekevät keskenään laajaa yhteistyötä ilmastoasioissa mm. lukuisissa yhteisissä hankkeissa ja ovat mukana useissa samoissa sopimuksissa. Helsinki, Espoo ja Vantaa toimivat aktiivisesti myös kuuden suurimman kaupungin verkostossa, jossa kehitetään mm. ympäristöjohtamista, päästölaskentaa ja raportointia. Kaupunginjohtajat ovat perustaneet oman ilmastoverkoston, jonka työtä valmistelee Helsingin taholta ympäristökeskus.

Ympäristölautakunta toteaa, että pääkaupunkiseudun ilmastostrategia toimi aikoinaan ilmastotyön veturina, mutta sittemmin ilmastotavoitteet ja toimenpiteet ovat eriytyneet kunnissa ja yhteisen uuden strategian laadinta ei siten enää ole tarpeen.

Puhdas Itämeri

Tarkastuslautakunta toteaa, että

- vastaavasti kuntien tulee Itämeren suojeluun tähtäävässä toiminnassaan pyrkiä yhteistyöhön valtion, järjestöjen ja muiden tahojen kanssa.

Itämerihaasteessa oli joulukuussa 2011 mukana yhteensä 183 organisaatiota Suomesta ja muista Itämeren maista. Näistä organisaatioista 89 on laatinut oman Itämeri-toimenpideohjelmansa, jota ne toteuttavat. Haasteen vastaanottaneista tahoista oli 74 kaupunkia tai kuntaa, 27 yritystä, 39 yhdistystä, 15 oppilaitosta, 5 alueellista toimijaa ja 23 muuta organisaatiota.

Itämerihaaste tekee yhteistyötä valtion, järjestöjen ja muiden tahojen kanssa Itämerihaasteen verkostossa. Esimerkkejä ovat EU:n Itämeristrategian sisällön valmistelu ympäristöministeriön kanssa, tutkimus- ja viestintäyhteistyö Suomen ympäristökeskuksen kanssa ja

yhteishankkeet Helsingin yliopiston kanssa. Itämerihaasteen kansainvälistä toimintaa on koordinoitu ja kehitetty myös EU-hankkeiden avulla.

Yhtenäinen virkistysalueverkosto

Tarkastuslautakunta toteaa, että

- viheralueet eivät tunne kaupunkirajoja, joten niiden suunnittelu on toteutettava pääkaupunkiseututasoisesti. Luonnonsuojelun kaupunkitaloudellisista vaikutuksista tulee käydä avointa keskustelua sekä löytää viheraluerakenteelle ekologisesti ja taloudellisesti kestäviä ratkaisuja ottamalla kaavoitukseen mukaan ekologinen asiantuntemus. Viheralueiden rakentamiseen ja hoitoon tulee varata vuosittain riittävä määrärahat

Ympäristölautakunta pitää erittäin myönteisenä, että tarkastuslautakunta on kiinnittänyt huomiota ekologisen asiantuntemuksen tarpeeseen ja riittäviin viheralueiden hoitomäärärahoihin.

Viher- ja luonnonsuojelualueiden kaupunkitaloudellisista vaikutuksista tarvitaan paitsi avointa, myös kaikki näkökohdat kattavaa keskustelua. Riittävät lähivirkistysalueet vähentävät vapaa-ajan autoilun tarvetta. Niillä on kansanterveydellinen arvonsa, ja niiden saatavuus vaikuttaa asuinalueiden arvostukseen ja asuntojen hintaan. Helsingissä on ollut mahdollista tarjota metsänäköalaa laajemmalla vyöhykkeellä kuin merinäköalaa, ja tämä on myös tulevaisuudessa tavoiteltava tilanne.

Ajatus suojelutavoitteiden vastakkaisuudesta muun maankäytön kanssa sisältää osin tarpeetonta vastakkainasettelua. Suojelualueet ovat pääsääntöisesti vilkkaassa virkistyskäytössä. Luonnonsuojelualueista virkistyskäyttöä rajoittavat olennaisesti vain saariston linnustonsuojelualueet, joiden maihinnousukielto päättyy veneilykauden jälkipuoliskolla. Lintuvesillä rajoitetaan veneilyä ja itse kosteikossa liikkumista, mutta niiden pääasiallinen ulkoilukäyttö polkuja pitkin on mahdollista myös pesimäaikana. Suojelluissa metsissä ei ole liikkumisrajoituksia, joten niissä luonnonsuojelu ei rajoita juuri lainkaan asukkaiden virkistyskäyttöä.

Tiivistämisen ja monipuolisen, verkostomaisesti toimivan kaupunkiluonnon välille jää aitoa intressiristiriitaa, jota voidaan lieventää hyvällä suunnittelulla ja riittäville investoinneille vihersiltoihin, tunneleihin ja vastaaviin rakenteisiin. Hyvän asuinympäristön terveydellisten ja taloudellisten arvojen selvittäminen on tärkeä osa yleiskaavatyötä ja viheralustrategiaa.

Kaupunkia tiivistettäessä on lisäksi kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että vettä läpäisemättömän pinnan osuus kasvaa mahdollisimman vähän ja että hulevesiä viivytetään eri keinoin.

Esittelijä

ympäristöjohtaja
Pekka Kansanen

Lisätiedot

Johanna Salo, controller, puhelin: +358 9 310 31569
johanna.salo(a)hel.fi
Eeva Pitkänen, ympäristötarkastaja, puhelin: +358 9 310 31517
eeva.pitkanen(a)hel.fi
Tarja Rantanen, johtava erityissuunnittelija, puhelin: +358 9 310 31567
tarja.rantanen(a)hel.fi
Jari Viinanen, ympäristötarkastaja, puhelin: +358 9 310 31519
jari.viinanen(a)hel.fi
Markus Lukin, johtava ympäristösuunnittelija, puhelin: +358 9 310 31606
markus.lukin(a)hel.fi
Lotta Nummelin, ympäristösuunnittelija, puhelin: +358 9 310 33195
lotta.nummelin(a)hel.fi
Raimo Pakarinen, ympäristötarkastaja, puhelin: +358 9 310 31534
raimo.pakarinen(a)hel.fi

Päätösehdotus

Ympäristölautakunta päättäne antaa tarkastuslautakunnalle seuraavan lausunnon.

Tarkastuslautakunta hyväksyi 18.4.2012 (§ 38) arviointikertomuksen vuodelta 2011 ja pyytää ympäristölautakunnan lausuntoa arviointikertomuksen kohdista 1.6, 4.1.6 ja 4.5.1.

Tietojärjestelmiä koskevat suositukset

Tilintarkastajan tilivuotta 2011 koskevassa raportissa oli useiden virastojen osalta kiinnitetty huomiota asioihin, jotka tuntuivat esiintyvän yleisesti kaikissa tarkastetuissa virastoissa (palvelinten virusturva, salasanakäytännöt, testiympäristön puute ja käyttöoikeuksien hallinta). Samoja puutteita on havaittavissa ympäristökeskuksessakin.

Tilintarkastajan raportin mukaan työsuhteiden päättymisen tai muutosten yhteydessä passivoimattomiin tai muutettaviin järjestelmien käyttöoikeuksiin tulee kiinnittää huomiota. Työsuhteen päättyessä esimiesten tehtävä on ilmoittaa muutoksista. Ympäristökeskuksessa tullaan kehittämään prosessia kuluvaan vuoden aikana. Ympäristökeskuksen tietohallinto vastaa keskitetysti tunnusten luonneista ja muutoksista. Ympäristökeskuksen käyttöoikeusmuutoksissa on alettu vaatia esimiesten sähköpostitse ilmoittamia tietoja perusteluineen, ja nämä muutospyyntö on taltioitu.

Uusien käyttöoikeuspyyntöjen osalta viraston dokumentointi on hoidettu virastolle tehdyn sisäisen tarkastuksen mukaan hyvin.

Lisäksi tiitarkastajan raportissa oli mainittu palvelinten virustorjunnan tarpeellisuudesta. Ympäristökeskuksella ei ole omia palvelimia, vaan palvelimet on ulkoistettu kaupungin sopimustoimittajan (Tieto Oyj:n) tai muiden virastojen konesaliin. Virasto selvittää ensi tilassa palvelinten virustorjuntatilanteen ja pyytää poikkeamista perustelut.

Raportissa oli edellytetty, että kaikki muutokset järjestelmiin viedään testiympäristön kautta tuotantoon. Kaikissa tapauksissa se ei ole tähän mennessä mahdollista, mutta jatkossa tämäkin asia huomioidaan. Lisäksi järjestelmämuutosten dokumentoinnissa on ollut puutteita, jotka huomioidaan jatkossa.

Eri järjestelmien salasanaikäytännöissä on parannettavaa, jotta kaupunkitasoinen yleisohje tulisi huomioiduksi. Ympäristökeskus ottaa yhteyttä järjestelmien toimittajiin salasanaikäytäntöjen parantamiseksi.

Energiansäästötoimenpiteet

Tarkastuslautakunta toteaa, että

- Kaupunginhallituksen tulee lisätä hallintokuntien ja konserniyhtiöiden energiansäästötavoitteiden määrää.
- Hallintokuntien tulee jatkaa energiansäästötoimenpiteitä sekä niitä koskevaa valistustoimintaa, jotta energiansäästön ja kasvihuonekaasujen vähentämisen velvoitteet saavutetaan.

Kaupungin strategiaohjelman mukaisesti hallintokunnille tulee laatia sitovat energiansäästötavoitteet. Talousarvioehdotuksen laatimisoljeissa vuoden 2012 hallintokunta-kohtaiseksi sitovaksi energiansäästötavoitteeksi on asetettu 2 % vuoden 2010 kokonaisenergiankulutuksesta. Yhteinen sitova toiminnallinen tavoite on hyvä lähtökohta kaupungin energiatehokkuuden pysyvälle ja määrätietoiselle kehittämiselle. Ympäristölautakunnan mielestä sitovat energiansäästötavoitteet tulee asettaa kaikille hallintokunnille.

Energiansäästö kaupungin kiinteistöissä

Energiansäästöneuvottelukunta, ESNK, jonka työstä vastaa HKR-Rakennuttaja, on kehittänyt kaupungin energiansäästötoimintaa jo 70-luvulta lähtien. Sen tehtävänä on mm. seurata Kuntien energiatehokkuussopimuksen (KETS) kaupungin omalle toiminnalle asetetun 9 % energiansäästön toteutumista, jakaa toimikunnan osapuolille tietoa kaupungin energiankäytöstä ja –säästöstä ja laatia vuosittainen raportti kaupungin energiankulutuksesta. Lisäksi ESNK seuraa kaupungin kaikille virastoille ja laitoksille asetetun

energiansäästövelvoitteen toteutumista. Työ on keskittynyt perinteisesti juuri kaupungin omien kiinteistöjen energiansäästöön.

Ympäristölautakunnan mielestä ESNK:aa tulisi vahvistaa ja kehittää sen roolia erityisesti kaupungin kiinteistöjen energiansäästön edistäjänä. Viimeisimmässä kaupungin ekotukihenkilöiden yhdyshenkilötapaamisessa toivottiinkin ESNK:n tulevan lähemmäs työntekijöitä ja käytännön toimintaa. Toivomuksena oli mm. kiinteistöjen energiatiedon julkistaminen, tiedotuksen kehittäminen ja neuvonnan lisääminen energiansäästösuunnitelmien laadinnassa sekä kaupunkitasoisten konkreettisten energiansäästöohjeiden laadinta.

Kaupungin henkilöstön, kuntalaisten ja yritysten energiansäästötoimet

Kuntalaisen, kaupungin työntekijän tai yrityksen hiilijalanjälkeen vaikuttavat lämmityksen ja sähkönkäytön lisäksi liikkumistavat, hankinnat, ruokailutottumukset ja matkustaminen.

Hallintokuntien energiankulutuksen vähentämisessä tärkeä rooli on ympäristökeskuksen organisoimalla ja koordinoimalla ekotukitoiminnalla. Kaupungin virastoissa ja laitoksissa toimii tällä hetkellä jo lähes 900 ekotukihenkilöä, jotka opastavat myös muuta henkilöstöä vähemmän ympäristöä kuluttaviin ja energiaa säästäviin toimintatapoihin ja valintoihin sekä työpaikalla että liikkumisessa. Toimintatapa on osoittautunut menestyksekkääksi ja se on laajentunut useisiin kuntiin Suomessa ja ulkomailla. Kaupungin lähes 40 000 työntekijälle kohdennettua energianeuvontaa kannattaakin kanavoida edelleen mm. ekotukitoiminnan kautta. Ympäristökeskus on tarjonnut hallintokunnille ympäristöjohtamiseen ja energiansäästöön liittyvää koulutusta myös Oiva-Akatemian järjestämänä.

Kuntalaisille ja yrityksille neuvontaa ilmastovaikutusten pienentämisestä ja energiansäästöstä annetaan mm. ympäristökeskuksesta ja sen yhteydessä toimivista pääkaupunkiseudun Ilmastoinfosta ja Harakan luontokeskuksesta sekä Helsingin Energian Energiakeskuksesta. Rakennusvalvonnan rooli rakentajien neuvonnassa on merkittävä ja sitä tulisi edelleen vahvistaa.

Ympäristökeskuksessa on pk-yrityksille kehitetty neuvontapalvelu ja kevennetty ympäristöjärjestelmä Ekokompassi. Yritykset voivat liittyä ympäristökeskuksen koordinoimaan kaupungin ja elinkeinoelämän ilmastoverkostoon ”Ilmastokumppaneihin”, jossa aktivoidaan yrityksiä ilmastotekoihin. Yrityksille ja kuntalaisille suunnattua ilmastomuutoksen hillinnän ja energiasäästön neuvontaa kehitetään koko ajan uusien hankkeiden avulla, joita ympäristökeskuksessa ovat mm. tapahtuminen ympäristömyötäisyyden kehittäminen (Greening Events) ja asukasneuvonnan kehittäminen (ASIAA!-hanke).

Ympäristölautakunta toteaa, että kuntalaisille ja yrityksille suunnattua ilmastoneuvontaa on syytä kehittää ja lisätä edelleen voimakkaasti, koska kaupungin osuus kasvihuonepäästöistä on vain noin 15 % ja ilmastotavoitteiden saavuttaminen edellyttää kaikkien toimijoiden osallistumista päästövähennyksiin.

Energiansäästö- ja päästölaskelmat

Ympäristökeskus seuraa kaupungin päästö- ja energiansäästötavoitteiden toteutumista vuosittain kaupungin ympäristöraportissa ja pitää yllä sähköistä ympäristötilastoa. Päästöjen ja energiansäästön tavoitteet ja laskennan rajaukset poikkeavat useimmissa sitoumuksissa ja ohjelmissa toisistaan, mikä voi aiheuttaa hämmennystä. Esimerkiksi kaupungin strategiaohjelman mukaiset päästöt lasketaan eri tavalla kuin Covenant of Mayors-sitoumuksen perusteella laaditussa ohjelmassa ja kuntien energiatehokkuusohjelman mukaisessa (KETS) sopimuksessa. Sopimuksesta riippuen rajaus voi koskea energiankulutusta tai kasvihuonekaasupäästöjä, ja tarkastelualueena voi olla kaupunkiomisteinen rakennuskanta tai koko kaupungin energiankulutus.

Ympäristökeskus tekee päästölaskelmia yhteistyössä HSY:n kanssa ja osallistuu päästölaskennan kehittämiseen kansallisella tasolla. Kaupungin omistamien rakennusten energiankulutuksen arvioinnista vastaa rakennusvirasto.

Pääkaupunkiseudun ympäristötavoitteiden arviointi Helsingin kaupungin osalta

Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen

Tarkastuslautakunta toteaa, että

- ilmastonmuutokseen liittyvät kysymykset ovat niin mittavia, että sitä koskeva työ tulee organisoida nykyistä selkeämmin kaupunkitasolla ja sopia yhteistyöstä ja työnjaosta pääkaupunkiseututasolla.

Ympäristölautakunta yhtyy tarkastuslautakunnan kantaan ilmastoasioiden selkeämmästä organisoinnista ja yhteistyöstä sekä kaupungin sisällä että pääkaupunkiseututasoisesti. Myös vuonna 2008 toteutetussa kaupungin ympäristöjohtamisen vertaisarviossa Rotterdamin kanssa yhtenä johtopäätöksenä todettiin, että Helsingillä ilmastoasioiden johtaminen ja koordinointi ei ole riittävän selkeästi järjestetty. Arviossa korostettiin, että ilmastoasioiden tulisi olla voimakkaasti kaupungin johdon hallinnassa.

Ilmastonmuutos on ongelmana hyvin laaja-alainen ja hillintä- ja sopeutumistoimet koskettavat kaikkia toimijoita. Kaupungin kannalta kustannuksiltaan ja vaikutuksiltaan tehokas toiminta vaatii laaja-alaista osaamista sekä eri vaikutusten ja kytkösten tunnistamista, jotta ongelman ratkaisulla ei tuoteta uutta ongelmaa, kuten esimerkiksi ilmanlaadun heikkenemistä. Ilmasto-ohjelmien toteutuksen työnjako ja koordinointi tarvitsevat usein kaupunkitason ratkaisuja. Myös ilmastopolitiikan yhtenäinen viestintä helpottuu ja tehokkuus lisääntyy, kun ilmastopolitiikan eri näkökulmat nähdään yhtenä kokonaisuutena eikä erillisinä ohjelmina.

Kaupungin ilmastotyö on viime vuosina laajentunut ja rakentunut melko monimutkaiseksi eri strategioiden, ohjelmien ja sopimusten myötä. Kullakin sopimuksella ja ohjelmalla on ollut tietty tarkoitus ja ne kohdentuvat eri osa-alueille, kuten esim. julkisten rakennusten energiansäästöön tai keskitettyyn energiantuotantoon.

Ympäristö- ja ilmastopolitiikka kaupunkitasolla

Helsingin ilmastotyötä ohjaavat kaupunginhallituksen ja valtuuston päätökset. Kaupunginhallituksen ja valtuuston hyväksymiä strategioita ja ohjelmia ovat kaupungin strategiaohjelma, Energiapoliittiset linjaukset ja Pääkaupunkiseudun ilmastostrategia. Kaupunki tai sen organisaatiot ovat tehneet valtion kanssa energiatehokkuuden parantamiseen tähtääviä sopimuksia (kuntien KETS-sopimus, asumisen VAETS-sopimus ja Helsingin Energian oma energia-alan sopimus), joilla toteutetaan EU:n direktiivien mukaisia energiansäästötavoitteita. Lisäksi on laadittu muita sopimuksia ja julistuksia eri tahojen välillä, kuten Helsingin Energian hiilineutraali energiahankinta ja kaupunginjohtajien yleiskokouksen Covenant of Mayors -sitoumus. Jatkossa päällekkäisten strategioiden ja ohjelmien tekoa pitäisi välttää ja kuntakohtaisesti tulisi hallita ilmastonmuutoksen hillinnän kokonaisuus, siihen liittyvät tavoitteet ja tehtävät sekä niiden toteutus ja seuranta.

Kaupungin ympäristöohjelmia 1990-luvun alusta aina vuoteen 2008 asti tehtiin ympäristökeskuksen johdolla. Keskeisenä osana niissä on aina ollut kaupungin ilmastopolitiikka. Kestävän kehityksen toimintaohjelmaa toteutettiin vuoteen 2010 saakka. Vuonna 2010 aloitettiin valmistelemaan kaupungin ympäristöpolitiikkaa, josta on juuri saatu lautakuntien lausunnot. Ympäristöpolitiikan kautta on tarkoitus koota keskeisimmät ympäristölliset tavoitteet, kuten ilmastopolitiikka, selkeäksi kokonaisuudeksi.

Ympäristölautakunnan mielestä ilmastoasioita tulisi koordinoida vastaavalla tavalla kuin kaupungin ympäristöpolitiikkaa valmisteltiin eli keskeisten virastojen ja liikelaitosten päälliköiden muodostaman

työryhmän johdolla. Ympäristölautakunta esittää, että ilmastoasioiden kokonaisuuden hallinta vastuutetaan selkeästi ympäristökeskukselle. Työn organisointi edellyttää lisäresursseja tehtävien laajuuden vuoksi. Hallintokuntien välinen työnjako ja roolit tulisi sopia selkeästi, jotta välttyttäisiin päällekkäiseltä työltä.

Ilmastotyön järjestäminen hallintokuntien kesken

Ilmastotehtävien kuten viestinnän ja hallintokuntien yhteistyön organisointiin sekä yhteisten ilmastotoimenpiteiden hankkeistamiseen tulisi varata riittävät resurssit. Hallintokuntien välinen työskentely ja yhteistyö voitaisiin järjestää erilaisten tapahtumien, työpajojen ja seminaarien kautta perinteisen työryhmätyöskentelyn sijaan. Teemakohtaisten tapahtumien tulisi olla avoimia kaikille kiinnostuneille, jotta hyvät käytännöt ja ratkaisut saataisiin laajasti mukaan kaupungin kaikkeen toimintaan.

Työnjako pääkaupunkiseututasolla

Helsingin seudun ympäristöpalvelut, HSY vastaa perussopimuksen mukaan mm. jätehuollon, vesihuollon ja ilmansuojelun seurannan tehtävistä. HSY on panostanut viime vuosina huomattavasti myös ilmastotyön resursointiin.

HSY:n tehtävät ilmastonmuutostyössä tulisi selkeyttää siten, että ne palvelevat kuntia parhaiten. Henkilöresurssit tulisi jatkossa saattaa tehokkaammin kuntien käyttöön esimerkiksi sijoittamalla työntekijöitä myös kuntien ympäristökeskuksiin. Vastaavantyyppisestä järjestelystä on ollut hyviä kokemuksia ajalta, jolloin YTV:n palveluksessa olleet yritysten jätehuoltoneuvojat toimivat kunnissa.

Pääkaupunkiseudun kunnat tekevät keskenään laajaa yhteistyötä ilmastoasioissa mm. lukuisissa yhteisissä hankkeissa ja ovat mukana useissa samoissa sopimuksissa. Helsinki, Espoo ja Vantaa toimivat aktiivisesti myös kuuden suurimman kaupungin verkostossa, jossa kehitetään mm. ympäristöjohtamista, päästölaskentaa ja raportointia. Kaupunginjohtajat ovat perustaneet oman ilmastoverkoston, jonka työtä valmistelee Helsingin taholta ympäristökeskus.

Ympäristölautakunta toteaa, että pääkaupunkiseudun ilmastostrategia toimi aikoinaan ilmastotyön veturina, mutta sittemmin ilmastotavoitteet ja toimenpiteet ovat eriytyneet kunnissa ja yhteisen uuden strategian laadinta ei siten enää ole tarpeen.

Puhdas Itämeri

Tarkastuslautakunta toteaa, että

- vastaavasti kuntien tulee Itämeren suojeluun tähtäävässä toiminnassaan pyrkiä yhteistyöhön valtion, järjestöjen ja muiden tahojen kanssa.

Itämerihaasteessa oli joulukuussa 2011 mukana yhteensä 183 organisaatiota Suomesta ja muista Itämeren maista. Näistä organisaatioista 89 on laatinut oman Itämeri-toimenpideohjelmansa, jota ne toteuttavat. Haasteen vastaanottaneista tahoista oli 74 kaupunkia tai kuntaa, 27 yritystä, 39 yhdistystä, 15 oppilaitosta, 5 alueellista toimijaa ja 23 muuta organisaatiota.

Itämerihaaste tekee yhteistyötä valtion, järjestöjen ja muiden tahojen kanssa Itämerihaasteen verkostossa. Esimerkkejä ovat EU:n Itämeristrategian sisällön valmistelu ympäristöministeriön kanssa, tutkimus- ja viestintäyhteistyö Suomen ympäristökeskuksen kanssa ja yhteishankkeet Helsingin yliopiston kanssa. Itämerihaasteen kansainvälistä toimintaa on koordinoitu ja kehitetty myös EU-hankkeiden avulla.

Yhtenäinen virkistysalueverkosto

Tarkastuslautakunta toteaa, että

- viheralueet eivät tunne kaupunkirajoja, joten niiden suunnittelu on toteutettava pääkaupunkiseututasoisesti. Luonnonsuojelun kaupunkitaloudellisista vaikutuksista tulee käydä avointa keskustelua sekä löytää viheraluerakenteelle ekologisesti ja taloudellisesti kestäviä ratkaisuja ottamalla kaavoitukseen mukaan ekologinen asiantuntemus. Viheralueiden rakentamiseen ja hoitoon tulee varata vuosittain riittävä määrärahat

Ympäristölautakunta pitää erittäin myönteisenä, että tarkastuslautakunta on kiinnittänyt huomiota ekologisen asiantuntemuksen tarpeeseen ja riittäviin viheralueiden hoitomäärärahoihin.

Viher- ja luonnonsuojelualueiden kaupunkitaloudellisista vaikutuksista tarvitaan paitsi avointa, myös kaikki näkökohdat kattavaa keskustelua. Riittävät lähivirkistysalueet vähentävät vapaa-ajan autoilun tarvetta. Niillä on kansanterveydellinen arvonsa, ja niiden saatavuus vaikuttaa asuinalueiden arvostukseen ja asuntojen hintaan. Helsingissä on ollut mahdollista tarjota metsänäköalaa laajemmalla vyöhykkeellä kuin merinäköalaa, ja tämä on myös tulevaisuudessa tavoiteltava tilanne.

Ajatus suojelutavoitteiden vastakkaisuudesta muun maankäytön kanssa sisältää osin tarpeetonta vastakkainasettelua. Suojelualueet ovat pääsääntöisesti vilkkaassa virkistyskäytössä.

Luonnonsuojelualueista virkistyskäyttöä rajoittavat olennaisesti vain saariston linnustonsuojelualueet, joiden maihinnousukielto päättyy veneilykauden jälkipuoliskolla. Lintuvesillä rajoitetaan veneilyä ja itse kosteikossa liikkumista, mutta niiden pääasiallinen ulkoilukäyttö polkuja pitkin on mahdollista myös pesimäaikana. Suojelluissa metsissä ei ole liikkumisrajoituksia, joten niissä luonnonsuojelu ei rajoita juuri lainkaan asukkaiden virkistyskäyttöä.

Tiivistämisen ja monipuolisen, verkostomaisesti toimivan kaupunkiluonnon välille jää aitoa intressiristiriitaa, jota voidaan lieventää hyvällä suunnittelulla ja riittäville investoinneilla vihersiltoihin, tunneleihin ja vastaaviin rakenteisiin. Hyvän asuinympäristön terveydellisten ja taloudellisten arvojen selvittäminen on tärkeä osa yleiskaavatyötä ja viheralustrategiaa.

Kaupunkia tiivistettäessä on lisäksi kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että vettä läpäisemättömän pinnan osuus kasvaa mahdollisimman vähän ja että hulevesiä viivytetään eri keinoin.

Esittelijä

ympäristöjohtaja
Pekka Kansanen

Lisätiedot

Johanna Salo, controller, puhelin: +358 9 310 31569
johanna.salo(a)hel.fi
Eeva Pitkänen, ympäristötarkastaja, puhelin: +358 9 310 31517
eeva.pitkanen(a)hel.fi
Tarja Rantanen, johtava erityissuunnittelija, puhelin: +358 9 310 31567
tarja.rantanen(a)hel.fi
Jari Viinanen, ympäristötarkastaja, puhelin: +358 9 310 31519
jari.viinanen(a)hel.fi
Markus Lukin, johtava ympäristösuunnittelija, puhelin: +358 9 310 31606
markus.lukin(a)hel.fi
Lotta Nummelin, ympäristösuunnittelija, puhelin: +358 9 310 33195
lotta.nummelin(a)hel.fi
Raimo Pakarinen, ympäristötarkastaja, puhelin: +358 9 310 31534
raimo.pakarinen(a)hel.fi